İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

İstanbul Hukuk Mecmuası

İstanbul Hukuk Mecmuası, 81 (1), 1-20

DOI: 10.26650/mecmua.2023.81.1.0005
https://dergipark.org.tr/pub/ihm
http://mecmua.istanbul.edu.tr/tr/_

Başvuru: 21.04.2022
Revizyon Talebi: 07.11.2022
Son Revizyon Tarihi: 31.01.2023
Kabul: 02.05.2023

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Hitap Bir Kişilik Hakkı Mıdır?

Hakkı Mert Doğu*

Öz

Kişilik hakkı, kişinin kişisel değerleri üzerinde sahip olduğu ve herkese karşı ileri sürebildiği haklardan birisidir. Kanunlarda kişilik hakkının tanımı yapılmamaktadır. Ayrıca kişilik hakkının kapsamına nelerin girdiğini kesin sınırlarla belirlemek de mümkün değildir.

Kişilik hakkı, kişilere sırf kişi olmalarından kaynaklı olarak tanınmış birtakım haklardır. Kişilik hakları mutlak haklardan biri olup; şahıs varlığı hakları içerisinde kabul edilmektedir. Kişilik haklarının devredilmesi ya da bu haklardan feragat edilmesi söz konusu değildir. Bu haklar, kişiye sıkı sıkıya bağlı olan haklardandır.

Türk Hukuk sisteminde olduğu gibi birçok ülke hukuk sistemlerinde de kişilik haklarına ilişkin değerlendirmelerin yapıldığı söylenebilir. Farklı temeller üzerine oturtulsa da kişilik hakları, her ülke hukuku bakımından son derece önemli bir yere sahiptir.

Kişilik hakları denildiğinde sınırları belirli olmayan pek çok kavramın bu kapsamda kabul edildiği görülmektedir. Kişinin hayatı, sağlığı, vücut bütünlüğü, şeref ve haysiyeti, adı, fotoğrafı, resmi ve benzerleri başlıca örneklerdir. Söz konusu örnekler arasında kişilere karşı kullanılan ve daha çok bir saygının belirtisi olan hitabın bu kapsamda ele alınıp alınamayacağı değerlendirilmelidir.

Hitap, karşılıklı konuşma sırasında tarafların birbirlerine karşı kullanmış oldukları ve genellikle saygı amacını içeren ifadelerin tamamına verilen genel addır. Kural olarak belirli statüdeki kişiler arasında kullanılması zorunlu olan hitap kelimeleri, sosyal ilişkilerin gelişimi ve düzgün bir şekilde ilerlemesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu bakımdan hitabın, kişilik hakkı içerisinde değerlendirilip değerlendirilemeyeceği meselesi incelemeye tabi tutulması gerekli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Hitabın bir kişilik hakkı olup olmadığı; şayet kişilik hakları içerisinde kabul edilmesi mümkünse, bunun korunmasının ne şekilde sağlanacağının tespiti gerekir. Bu açıdan özellikle hitap ile şeref ve haysiyetin ilişkisi ve birbirlerinden ayrıldığı noktalar ortaya koyulmalıdır.

Kişilik hakları çerçevesinde durum ele alınırken; farklı hukuk sistemlerindeki kabul ve değerlendirmelere de dikkat edilmelidir.

Yapılan tespitler değerlendirildiğinde, 1958 Anayasası'nda 2003 yılında yapılan değişiklikle *décentralisation* esasının Anayasal dayanağa kavuştuğu tarihten günümüze kadar olan süreç dikkate alındığında dahi, Fransa'da mahalli idarelerin ve yerinden yönetim esasının merkezden yönetim esası karşısında emin adımlarla güçlenmekte olduğu sonucuna varmak mümkün görünmemektedir.

Anahtar Kelimeler

Hitap, Hitap Tarzı, Kişilik Hakları, Kişilik Haklarının Korunması, Özel Hukuk

* **Sorumlu Yazar:** Hakkı Mert Doğu (Dr. Öğr. Üyesi), KTO Karatay Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Medeni Hukuk Anabilim Dalı, Konya, Türkiye. E-posta: mert.dogu@karatay.edu.tr ORCID: 0000-0003-4695-9623

Atıf: Doğu HM, "Hitap Bir Kişilik Hakkı Mıdır?" (2023) 81(1) İstanbul Hukuk Mecmuası 1. https://doi.org/10.26650/mecmua.2023.81.1.0005

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

Are Honorifics a Personal Right?

Abstract

Personal rights entail the rights individuals have over their personal property and can claim against anyone. The law does not define personality rights. In addition, identifying what is included in the scope of personal rights within definitive limits is not possible. Personality rights involve certain rights individuals recognize simply because they are persons. Personal rights are an absolute right, and personal property is considered among these rights. Personal rights cannot be transferred or waived and are closely tied to the individual.

Evaluations regarding personal rights can be said to have been made in the legal systems of many countries, including the Turkish legal system. Although having various bases, personal rights have an extremely important place in terms of the laws of every country. When addressing personal rights, many concepts are seen to be accepted in this context whose boundaries have not been defined, the main examples being an individual's life, health, bodily integrity, honor and dignity, title, visage, and photograph. Among these examples, titles are more a sign of respect, and whether or not the use of an individual's title in addressing can be considered in this context should be evaluated.

Titles and honorifics are the general names given to all the expressions parties use to address one another during a mutual conversation and are generally use to show respect. Honorifics, which as a rule are used obligatorily among people of a certain status, play an important role in the development and smooth progress of social relations. In this respect, the issue of whether honorifics can be evaluated within the right of personality emerges as a problem that needs to be examined.

Whether honorifics are a personality right needs to be determined, and honorifics are acceptable as a personal right, how to protect this right will also need to be determined. In this respect, the relationship honorifics have with honor and dignity should be revealed, as well as the points where they diverge from each other. While considering this situation within the framework of personal rights, consideration should also be given to how honorifics are accepted and evaluated in different legal systems.

Keywords

Honorifics, Honorific Formats, Personal Rights, Protection of Personal Rights, Privacy Laws

Extended Summary

Personal rights entail the absolute rights a person has over their body and property that make up their personality. Personality rights recognize individuals as physical and spiritual beings and allow them to enjoy their sense of existence; these rights are protected to various degrees in different countries. The human-oriented nature of laws makes the regulations regarding personal rights and legal status even more important. The impact of this importance reveals itself not only in private law but also in all other legal areas.

The first and most important feature of personality rights are that they are absolute rights. Other features of personality rights are that they involve the rights of personal property and are closely dependent on the individual. The principle of limited independent variety does not apply to personal rights, and things such as a person's life, health, bodily integrity, title, visage, photograph, honor and dignity, voice, and living space are considered within the scope of personality rights.

With regard to German Law, the presence of a general personality right can be mentioned that covers all aspects of personality and can be accepted as a source from which concrete, private personality rights arise spontaneously. The general

personality right guaranteed by *Grundgesetz* [Basic Law/GG] § 1 is regulated in the *Bürgerliches Gesetzbuch* [Civil Law Book/BGB] § 823/1 as a fundamental norm in tort law. Basic norms regarding the protection of personality in Swiss privacy law appear in the *Zivilgesetzbuch* [Swiss Civil Codes/ZGB] Articles 27 and 28. These appear as general articles that should be specified in terms of personal rights and protections. The concept of general personality rights cannot be mentioned with regard to English Law, whose legal system was largely developed on the basis of individual cases and case law. In terms of English Law, personal rights and their violations and protections are evaluated within the scope of tort law.

Titles and honorifics are the general name given to all the forms parties use to address one another during mutual conversations and generally show a sign of respect. Honorifics are obligatorily used among people of a certain status and are extremely important for the development and smooth progress of social relations. However, as the degree of status inequality between people changes and familiarity increases, honorifics and any other titles are seen to be avoided. The honorifics that are used also reveal an effect in terms of establishing the connection to the language society uses with regard to social events.

An individual's reputation can be considered as an aspect of personality rights. Reputation arises from the fact that a person is just a human being and involves the values that embody that person in society in terms of moral value judgments. In addition, everyone has equal dignity and respectability. In this regard, a connection can be established between an individual's reputation and the honorific used to address them. Based on all of these facts, this study believes that evaluating and linking honorifics to the social personality rights that are considered alongside an individual's dignity and reputation to be appropriate. However, despite this relationship between honorifics and personality rights, points are also found where these things differ from each other. To abstain from using the honorifics that are generally used as a sign of respect in a society or to use slang or mockery to address an individual may constitute a violation of personal rights. However, while making this determination, each situation needs to be evaluated internally as well as through its dynamics. In other words, things should be taken into account such as an individual's position, social status, and the surrounding order of events. If some of the titles or honorifics used involve slangs or sarcasm, a violation of personal rights may occur here as well due to the ability this can have to damage a person's social reputation.

Giriş

Kişilik hakkı, kişilerin sahip olduğu ve hukuk düzeni tarafından koruma sağlanan haktır. Kişilik hakkı, mutlak haklardan birisi olarak kabul edilmekte ve bu özelliğinden hareketle herkese karşı ileri sürülebilen, herkesin saygı duyması gereken bir hak olarak da ortaya çıkmaktadır. Hukuk düzenleri çoğu zaman genel bir kişilik hakkından bahsetmekle birlikte; özel bazı değerleri de yaptığı ayrı düzenlemelerle koruma altına almıştır. Bundan hareketle kişilik hakkı ve kişilik hakkının korunması, ayrı bir öneme sahip olmaktadır.

Çalışma iki ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde kişilik hakkı kavramı üzerinde durulmaktadır. Bu kapsamda kişilik hakkının tanımı, özellikleri, çeşitleri, korunması ve modern hukuk sistemlerinde kişilik hakları ele alınmaktadır. Özellikle Alman, İsviçre ve İngiliz hukuk sistemlerinde kişilik hakkının ne şekilde değerlendirildiği ortaya koyulmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümde ise hitabın, bir kişilik hakkı olup olmadığı sorusu üzerinde durulmaktadır. Hitap ve hitap çeşitleri hakkında bilgi verilmektedir. Ayrıca hitabın, şeref ve haysiyet ile ilişkisinin sınırları çizilerek hitabın, şeref ve haysiyetten ayrıldığı noktalar belirtilmekte ve hitabın, ayrı bir kişilik hakkı olarak değerlendirilmesinin mümkün olup olamayacağı tartışılmaktadır.

I. Kişilik Hakkı Kavramı

A. Kişilik Hakkının Tanımı

Kişilik hakkı kişinin, kişiliğini oluşturan değerleri üzerinde sahip olduğu mutlak hak olarak ifade edilebilir[1]. Kanunlarda kişilik hakkına ilişkin bir tanım yapılmamıştır[2]. Kişilik haklarının neler olduğu teker teker sayılamayacağından, menfaatler ve değerlere göre kişilik haklarının çerçevesinin çizilmesi ve belirlenmesi

[1] Jacques-Michel Grossen, *Schweizerisches Privatrecht II-Einleitung und Personenrecht*, Hrsg. Max Gutzwiller (1. Aufl. Verlag Helbing&Lichtenhaln 1967) 289; Selâhattin Sulhi Tekinay, *Medenî Hukuka Giriş Dersleri* (5. Baskı Filiz Kitabevi 1987) 249; M. Kemal Oğuzman/Özer Seliçi/Saibe Oktay-Özdemir, *Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler)* (21. Bası Filiz Kitabevi 2022) 178-179; Mustafa Dural/Tufan Öğüz, *Türk Özel Hukuku Cilt II-Kişiler Hukuku* (23. Baskı Filiz Kitabevi 2022) 100; Serap Helvacı, *Türk ve İsviçre Hukuklarında Kişilik Hakkını Koruyucu Davalar* (1. Baskı Beta Basım 2001) 41-42; Rona Serozan, 'Kişilik Hakkının Korunmasıyla İlgili Bazı Düşünceler' 2011 11(14) İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi 93. Ayrıca bkz., Heinrich Hubmann, *Das Persönlichkeitsrecht* (2. Aufl. Böhlau Verlag 1967) 9 vd.
Kişilik hakkının mutlak hak olduğu hususunda ayrıca bkz., Bettina Hürlimann-Kaup/Jörg Schmid, Einleitungsartikel des ZGB und Personenrecht (3. Aufl. Schulthess Juristische Medien AG 2016) 231; Heinz Hausheer/Regina E. Aebi-Müller, *Das Personenrecht des Schweizerischen Zivilgesetzbuches* (4. Aufl. Stämpfli Verlag 2016) 126; Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Türk Medenî Hukuku-Cilt I, (4. Baskı İstanbul Üniversitesi Yayınları 1951) 161; Aytekin Ataay *Şahıslar Hukuku, Birinci Yarım: Giriş-Hakiki Şahıslar* (3. Baskı Fakülteler Matbaası 1978) 124; Seldağ Güneş Peschke, *Roma Hukukundan Günümüze Kişilik Haklarının Korunması (Iniuria)* (1. Baskı Yetkin Yayınları 2014) 63; Oğuz Sadık Aydos, 'Basın Yolu ile Kişilik Hakları İhlâllerinde Manevî Tazminat' 2012 16(2) Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 3; Dural/Öğüz (n.1) 103; Helvacı (n.1) 46.

[2] Güneş Peschke (n.1) 63.

gerekecektir[3]. Nitekim Türk Hukuku açısından genel kişilik hakkının varlığı kabul edilmekle birlikte özel olarak düzenleme alanı bulan kişisel varlıklar, genel kişilik hakkının çeşitli görünümlerini oluşturmaktadır[4].

Bir kişiyi fiziksel ve ruhsal bir varlık olarak tanıyan ve kendi varoluş duygusundan yararlanmasını sağlayan kişilik hakları, çeşitli ülkelerde az ya da çok korunmaktadır[5]. Bugün, ayrı bir özel haklar grubu olarak kişilik hakları fikri, Avrupa kıtasında sağlam bir şekilde yerleşmiştir ve başka yerlerde de (örneğin, Güney Afrika ve ABD'de) ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, farklı hukuk sistemleri, bu hakların tanınması ve korunmasının kapsamı konusunda aynı görüşleri paylaşmamaktadır.

Kanunların insan odaklı olması kişilik haklarına ve hukuki durumlara ilişkin düzenlemeleri daha da önemli bir hâle getirmektedir. Söz konusu bu önem etkisini sadece özel hukuk anlamında değil hukukun tüm alanlarında göstermekte[6]; kişiler hukukuna ilişkin düzenlemelerin genel kısım şeklinde kabul edilmesi sonucunu doğurmaktadır[7].

Kişilik hakkıyla bağlantılı olarak kişiliğin korunması, özellikle 1950'li yıllardan itibaren artan bir öneme sahiptir. Bunun temel sebebi, kişilik haklarına çok sayıda yeni müdahaleye olanak tanıyan modern teknolojik gelişmelerdir[8].

B. Kişilik Haklarının Kapsamı ve Kişiliğin Korunması

Kişilik haklarının neler olduğuna ilişkin Türk Hukukunda açıkça bir belirleme olmadığı gibi kişilik haklarında sınırlı sayı ilkesi de geçerli değildir[9]. Bu sebepten dolayı doktrinde de kabul edildiği üzere belli başlı bazı kişilik haklarının ele alınması uygun olacaktır.

Kişilik haklarının en başında hayat ve sağlık hakkı gelmektedir[10]. Nitekim Anayasa'nın 17. maddesinin birinci fıkrasına göre herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Hiçbir hukuk sistemi hayat hakkını

---

3 Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, *Türk Medenî Hukuku-Cilt I-Cüz 2: Şahsın Hukuku* (6. Baskı Nurgök Matbaası 1963) 100-101; Tekinay (n.1) 249-250; Serozan (n.1) 93.

4 Aydın Zevkliler/M. Beşir Acabey/K. Emre Gökyayla, *Zevkliler Medeni Hukuk* (6. Baskı Seçkin Yayınevi 1999) 444; Hülya Atlan, *Manevi Zararı Tazmin Yolları* (1. Baskı On İki Levha Yayıncılık 2015) 14; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir (n.1) 179; Dural/Öğüz (n.1) 100-101.

5 Johann Neethling, 'Personality Rights: A Comparative Overview' 2005 38(2) The Comparative and International Law Journal of Southern Africa 211.

6 Hausheer/Aebi-Müller (n.1) 131 vd.; Serap Helvacı, *Gerçek Kişiler* (8. Baskı Legal Yayıncılık 2017) 104; Tekinay (n.1) 249.

7 Grossen (n.1) 291; Helvacı (n.6) 104.

8 Hausheer/Aebi-Müller (n.1) 124.

9 Rona Serozan, *Medeni Hukuk-Genel Bölüm/Kişiler Hukuku* (6. Bası Vedat Kitapçılık 2015) 454; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir (n.1) 182; Güneş Peschke (n.1) 65-66.

10 Ayrıca bkz., Cem Baygın/Ahmet Nar, *Medeni Hukuk Dersleri-I*, (1. Baskı Yetkin Yayınları 2021) 502-503; Velidedeoğlu (n.3) 116; Helvacı (n.1) 50.

korumasız bırakmayı göze alamaz ve hayat hakkı, herkesin saygı duyması gereken ve kimsenin ihlal edemeyeceği bir hak olarak kabul edilir[11]. Bununla birlikte sağlık hakkı da hayat hakkıyla doğrudan bağlantılı olan bir kişilik hakkıdır.

Kişilik haklarından bir diğeri, hayat hakkının bir uzantısı şeklinde ifade edilen vücut bütünlüğü ve vücut bütünlüğünün tamlığıdır[12]. Vücut bütünlüğünün ihlali bedensel yaralama, yani bir aracın kullanılması suretiyle (yüze tokat atma, bıçakla bıçaklama, saç kesme) ortaya çıkabileceği gibi sağlığın bozulması şeklinde de (kirli su temini veya HIV enfeksiyonu nedeniyle vücudun normal fonksiyonlarının bozulması) olabilir[13]. Vücut bütünlüğünün ihlali, kişilik haklarının ihlali olarak kabul edilmektedir.

Kişilik hakları kapsamında değerlendirilebilecek bir başka durum ise kişinin şeref ve haysiyetidir. Bütün bunların dışında kişinin adı (TMK m. 26 vd.), resmi, fotoğrafı, sesi, hayat alanı da kişilik hakları kapsamında kabul edilmektedir.

Kişiliğin korunması hem genel düzenlemeler hem de bazı kişisel değerler bakımından özel hükümlerle sağlanmaktadır. Kişiliği ve kişilik hakkını genel olarak koruyan hükümler bakımından TMK'nin 23, 24, 25. maddeleri[14] ile TBK'nin 58. maddesinden bahsetmek mümkündür[15]. TMK'nin 23. maddesine göre kimse hak ve fiil ehliyetinden kısmen de olsa vazgeçemeyeceği gibi özgürlüklerinden de vazgeçemeyecek ve onları hukuka ya da ahlaka aykırı olarak sınırlandıramayacaktır[16].

Türk Borçlar Kanunu'nun 58. maddesine göre kişilik hakkının zedelenmesinden zarar gören, uğradığı manevi zarara karşılık manevi tazminat adı altında bir miktar para ödenmesini isteyebilir. TBK'nin 58. maddesiyle manevi ve sosyal kişilik değerlerinin korunduğu söylenir[17]. TBK'nin 58. maddesi dışında TBK'nin 56. maddesinde de yaşam hakkı, vücut bütünlüğü gibi kişinin fiziki değerleri korunmaktadır[18].

---

[11] Karl-Nikolaus Peifer, *Schuldrecht* (6. Aufl. Nomos Verlagsgesellschaft 2020) 50; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir (n.1) 182; Dural/Öğüz (n.1) 104.

[12] Helvacı (n.6) 109; Baygın/Nar (n.10) 504; Tekinay (n.1) 250; Ataay (n.1) 127; Velidedeoğlu (n.3) 117.

[13] Peifer (n.11) 54-55.

[14] Kişilik hakkının, üçüncü kişilerce saldırıya uğraması durumunda TMK'nin 24 ve 25. maddeleri devreye girmektedir. Bu kapsamda özellikle TMK'nin 25. maddesinde kişilik haklarının ihlal edilmesi durumunda açılabilecek davalar belirtilmektedir.
TMK'nin 23. maddesinin kişiliğe bağlı tüm değerleri koruma altına aldığı yönündeki görüş için bkz., Jale Akipek/Turgut Akıntürk/Derya Ateş, Türk Medenî Hukuku Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku-Birinci Cilt (16. Baskı Beta Basım 2020) 359; Nil Karabağ Bulut, *Medeni Kanunun 23. Maddesi Kapsamında Kişilik Hakkının Sözleşme Özgürlüğüne Etkisi* (1. Baskı On İki Levha Yayıncılık 2014) 102 vd.; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir (n.1) 222, Helvacı (n.6) 142.

[15] Fulya Erlüle, *Türk Borçlar Kanunu'na Göre Bedensel Bütünlüğün İhlalinde Manevi Tazminat*, (2. Baskı Seçkin Yayıncılık 2015) 95; Dural/Öğüz (n.1) 148.

[16] Velidedeoğlu (n.3) 108 vd.

[17] Erlüle (n.15) 100.

[18] ibid 100.

C. Modern Hukuk Sistemlerinde Kişilik Hakları

1. Alman Hukukunda Kişilik Hakları

Alman Anayasası (Grundgesetz) § 1/1'e göre insanın şerefi dokunulmazdır[19]. Buna göre saygı duymak ve insan şerefini ihlallere karşı korumak devletin görevidir. Bununla birlikte GG § 2/1'deki düzenlemeye göre herkes başkalarının haklarını ihlal etmemek, Anayasal düzene veya ahlak kurallarına aykırı düşmemek koşuluyla, kişiliğini serbestçe geliştirme hakkına sahiptir. Bu düzenlemelerle devlet, kişinin hayatını korumayı ve geliştirmeyi hedeflemekle birlikte; her şeyden önce başkalarının hukuka aykırı müdahalesinden kişileri korumakla da yükümlüdür[20].

Alman Hukukunda kişiliğin tüm yönlerini kapsayan genel bir kişilik hakkının varlığından söz etmek mümkündür; somut ve özel kişilik haklarının kendiliğinden doğduğu bir kaynak olarak kabul edilebilir[21]. GG § 1 ile güvence altına alınan genel kişilik hakkı, BGB § 823/1'de haksız fiil hukukuna ilişkin temel bir norm olarak düzenlenmiştir[22]. Maddeye göre bir kişi kasten veya ihmalen bir başka kişinin yaşam, vücut bütünlüğü, sağlık, özgürlük, mülkiyet veya diğer bir hakkını hukuka aykırı olarak ihlal ederse, bu sebeple ortaya çıkan zararı tazmin etmekle yükümlüdür[23]. Maddede belirli bazı kişilik haklarına ilişkin değerler sayılmış; *"…veya diğer bir hakkını…"* demek suretiyle de aslında sayılan değerlerin dışında kalanlar da bu maddenin koruması kapsamına dahil edilmek istenmiştir[24]. Bununla birlikte çoğu durumda, BGB § 823/1'de belirtilmeyen kişilik değerleri, diğer medeni hukuk normları tarafından korunmaktadır[25].

BGB § 823/1'de ifade edilen haklardan sadece bir tanesinin ihlal edilmesi, sorumluluğun ve ilgili korunmanın kapsamının doğması için yeterlidir[26]. BGB §

---

19 Bruno Schmidt-Bleibtreu/Franz Klein, *Kommentar zum Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*, (3. Aufl. Hermann Luchterhand Verlag 1973) Art. 1, 151.

20 Stephan Rixen, *Sachs Grundgesetz*, (Kommentierung zu Art. 2), (9. Aufl. C.H. Beck 2021) 142; Schmidt-Bleibtreu/Klein, (n.19) Art. 2, s. 158.

21 Neethling (n.5) 211-212; Atlan (n.4) 33.

22 Hartwig Sprau, *Palandt Bürgerliches Gesetzbuch* (Kommentierung zu BGB §§ 631-853) (76. Aufl. C.H. Beck 2017) § 823 1397; Maximilian Fuchs/Werner Pauker/Alex Baumgärtner, *Delikts- Und Schadensersatzrecht* (9. Aufl. Springer Verlag 2016) 11; Schmidt-Bleibtreu/Klein, (n.19) Art. 1, s. 151; Seda Kara Kılıçarslan, *Kişilik Hakkına Saldırıda Üstün Nitelikte Özel ve Kamusal Yarar* (1. Baskı On İki Levha Yayıncılık 2015) 8; Egemen Işık, 'Bir Kişilik Değeri Olarak Kişinin Resmi' 2020 78(4) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 1728.

23 Christian Förster, *Allgemeiner Teil des BGB* (3. Aufl. C.F. Müller 2015) 12; Sprau (n.22) § 823 1397 vd.; Pınar Çağlayan Aksoy, *Hukuka ve Ahlâka Aykırılık Unsurları Çerçevesinde Salt Malvarlığı Zararlarının Tazmini* (1. Bası, On İki Levha 2016) 41.

24 Bernhard Drees, *Handkommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch-Band 1*, Hrsg. Walter Erman, (Kommentierung zu §§ 823 bis 853) (3. Aufl. Aschendorffsche Verlagsbuchhandlung 1962) 1516; Gökçe Kurtulan, 'Haksız Fiilde Hukuka Aykırılık Unsuru' 2017 23(1) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi-Hukuk Araştırmaları Dergisi 471; Hubmann (n.1) 109; Kara Kılıçarslan (n.22) 8.

25 Dress (n.21) 1516. Ayrıca bkz., Peter Schwerdtner, 'Persönlichkeitsschutz im Zivilrecht' Schutz der Persönlichkeit (1. Aufl. Verlag Versicherungswirtschaft e. V. 1997) 47.

26 Hans Brox/Wolf-Dietrich Walker, *Allgemeines Schuldrecht* (41. Aufl. C.H. Beck 2017) 330; Frank Weiler, *Schuldrecht Allgemeiner Teil*, (5. Aufl. Nomos Verlagsgesellschaft 2020) 38; Fuchs/Pauker/Baumgärtner (n.22) 12; Peifer (n.11) 49-50.

823/1 aslında iki çeşit haktan oluşmaktadır. Bunlardan ilki, her insanın doğal olarak sahip olduğu yaşam, sağlık ve özgürlük hakkı gibi korunması gereken haklardır. İkinci ise doğal bir hak olmayıp kanunla düzenlenmiş olan mülkiyet hakkıdır[27].

2. İsviçre Hukukunda Kişilik Hakları

İsviçre Hukukunda kişiliğin özel hukukta korunmasına ilişkin temel normlar, ZGB Art. 27. ve 28. maddeleridir[28]. Bu maddeler, kişilik hakkı ve korunması bakımından belirtilmesi gereken genel maddeler olarak ortaya çıkmaktadır[29].

Kanunun kişilik haklarını koruması iki yönlüdür. ZGB Art. 27 kişiyi kendine karşı, kişisel özgürlüğünü hukuka ve ahlaka aykırı olacak şekilde kısıtlayan durumlardan korumayı amaçlar[30]. Koruma, normatif düzeyde, yani hukuki işlem veya sözleşme özgürlüğünün kısıtlanmasında yatar. ZGB Art. 28 ise, bir kişiyi, üçüncü kişilerin müdahalelerine karşı korumaktadır[31]. Bu nedenle buradaki koruma, olgusal düzeydedir. Nitekim ZGB Art. 28/1'e göre kişiliği hukuka aykırı bir şekilde saldırıya uğrayan kimse hâkimden hukuki koruma talep edebilir.

İsviçre Hukuk doktrininde kişilik haklarına ilişkin değerler fiziksel, duygusal ve sosyal kişilik değerleri olmak üzere üçe ayrılarak incelenmektedir[32]. Fiziksel kişilik hakları, bir yandan fiziksel bütünlük ve diğer yandan da fiziksel hareket özgürlüğü ile ilgilidir[33]. Kural olarak fiziksel bütünlüğe veya hareket özgürlüğüne herhangi bir müdahale yasaktır. Kişinin duygusal yaşamı, hayatının zihinsel-duygusal alanını da içerir[34]. Kişi, her olaya olumlu ya da olumsuz birtakım duygularıyla tepki verir. Bu nedenle kişiliğin korunması kapsamında duygusal kişilik haklarının belirlenmesi özel bir önem taşımaktadır[35]. Sosyal kişiliğin korunması ise, kişinin sosyal çevresiyle olan ilişkileri ile ilgilidir[36]. Bireyin, kişisel alanına ilişkin bir korumadan mahrum bırakılması, onun toplumdaki yaşantısını çekilmez hâle getirir. Bu koruma, sosyal ilişkilerin uyumlu bir şekilde kurulmasına katkıda bulunur ve herkesin bu alana belirli bir saygı duymasını garanti eder[37].

---

27 Peifer (n.11) 50.

28 Hausheer/Aebi-Müller (n.1) 123.

29 Dress (n.21) 124; Dural/Öğüz (n.1) 100.

30 Hürlimann-Kaup/Schmid (n.1) 231.

31 ibid 231; Hausheer/Aebi-Müller (n.1) 162.

32 Hürlimann-Kaup/Schmid (n.1) 247.

33 Fiziksel kişilik hakları hayat hakkı, sağlık hakkı, vücut bütünlüğü, cinsel özgürlük hakkı ve kişinin cesedi üzerindeki hakkından oluşmaktadır.

34 Duygusal kişilik hakları yakın akrabalarla ilişki kurma hakkı, hatıralara saygı hakkı ve duygusal yaşantıya saygı göstermedir.

35 Hausheer/Aebi-Müller (n.1) 181.

36 Sosyal kişilik hakları isim hakkı, kişinin resmi ve sesi üzerindeki hakları, şeref ve haysiyeti, özel hayata saygı hakkı, ekonomik faaliyet ve gelişme özgürlüğü hakkıdır.

37 Hausheer/Aebi-Müller (n.1) 181.

3. İngiliz Hukukunda Kişilik Hakları

Büyük ölçüde bireysel davalar ile içtihat hukuku temelinde gelişen ve geliştirilen bir hukuk sistemi olan İngiliz Hukukunda[38], genel bir kişilik hakkı kavramından söz etmek mümkün değildir[39]. İngiliz Hukuku açısından kişilik hakları ve bunların ihlali ile korunması haksız fiil hukuku kapsamında değerlendirilmektedir[40]. İngiliz haksız fiil hukukunda, bir davranışın haksız fiil olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceğine ilişkin tespit yapılırken haksız fiilin unsurlarına bakılmaz; sadece davranışın hukuk düzenince haksız fiil olarak kabul edilip edilmediği belirlenir[41]. Bir başka ifadeyle İngiliz Hukukunda hangi tür davranışların haksız fiil olarak kabul edileceği önceden tespit edilmiştir[42]. Bunlardan bazıları kişiye tecavüz, taşınmaz mala tecavüz, şeref ve haysiyetin ihlalidir.

İngiliz Hukukunda haksız fiil olarak kabul edilen durumların kendine has özellik ve unsurları vardır. Birbirinden bağımsız haksız fiiller, kişinin farklı menfaatlerini korumayı amaçlar[43]. Ancak kusur sorumluluğu şeklinde ortaya çıkan bu durum, teknoloji ve değişikliklerle birlikte meydana gelebilecek zararların karşılanması açısından yetersiz kalmış; kişinin kusurlu olmasa bile birtakım davranışlardan sorumlu tutulması gerektiği düşüncesi ağırlık kazanmıştır[44].

Kişilik hakları bakımından İngiliz Hukuk sisteminde kanaatimizce sorun doğurabilecek bir durum somut olaydaki kişilik haklarından haksız fiil kapsamına girmeyenler bakımından uyuşmazlığın nasıl çözüleceğidir. İngiliz örf ve âdet hukuku, mevcut haksız fiillerden birine girmeyen, ancak yine de korunmaya değer olan kişilik haklarını tanıma ve koruma yeteneğinden açıkça yoksundur[45].

---

38 Ayrıca bkz., Arzu Oğuz, *Karşılaştırmalı Hukuk* (1. Baskı Yetkin Yayınları 2003) 253-254.

39 Ergun Özsunay, *Gerçek Kişilerin Hukuki Durumu* (3. Baskı İstanbul Üniversitesi Yayınları 1977) 181; Nihan Esendal, *Basın Yolu ile Kişilik Haklarının İhlali* (1. Baskı Seçkin Yayıncılık 2018) 172; Hubmann (n.1) 106.

40 Bkz., Neethling (n.5) 215; Esendal (n.39) 172.

41 William L. Prosser, *Handbook of The Law of Torts* (4. Edi. West Publishing CO. 1971) 492; Selin Özden Merhacı, *Karşılaştırmalı Hukukta Cezalandırıcı Tazminat (Punitive Damages)* (1. Baskı Yetkin Yayınları 2013) 47; Esendal (n.39) 275.

42 Burcu G. Özcan Büyüktanır, 'Bedensel Bütünlüğün İhlali Nedeniyle Ortaya Çıkan Maddi ve Manevi Zararların İngiliz Hukukuna Göre Tazmini' 2017 66(1) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 51; Selin Özden Merhacı, 'Common Law Haksız Fiiller Hukukuna Genel Bir Bakış ve İhmale Dayanan Haksız Fiiller' 2012 70(4) Ankara Barosu Dergisi 181.

43 Özden Merhacı (n.42) 182.

44 Şebnem Akipek/Erkan Küçükgüngör, 'İngiliz Hukukunda İşçilerin Haksız Fiilleri Dolayısıyla İşverenin Kusursuz Sorumluluğu' 2000 Seyfullah Edis'e Armağan 741; Prosser (n.41) 494.

45 Neethling (n.5) 216.

II. Kişilik Hakkı Çerçevesinde Hitap

A. Hitap Kavramı ve Kullanımı

Hitap, Misalli Büyük Türkçe Sözlükte "*Sözün bir kimseye yöneltildiğini anlamak için kullanılan seslenme sözü"* şeklinde tanımlanmaktadır[46]. Toplumsal uzlaşım, bir başka kişiyle iletişime geçildiğinde doğrudan konuşmaya başlanmamasını gerektirmekte; bu sebeple de -zorunlu olmamakla birlikte- hayatın her alanında hitap ifadelerine rastlanmaktadır[47]. Yaş, meslek, cinsiyet vb.'leri hitap kelimelerinin kullanılmasında önemli etkenler olarak kabul edilmektedir[48]. Hitap için kullanılan kelimeler, toplumun kullandığı dilin sosyal olaylarla bağlantısının kurulması açısından da son derece önemlidir[49]. Bu bakımdan kullanılan hitap kelimeleri, toplumsal yapıyı ve toplumsal algıyı da ortaya koymaktadır. Bütün bunlardan hareketle kanaatimizce hitabı, karşılıklı konuşma sırasında tarafların birbirlerine karşı kullanmış oldukları ve genellikle saygı amacını içeren, toplumsal ve sosyolojik bir alt yapıya sahip ifadelerin tamamına verilen genel ad şeklinde tanımlamak mümkündür.

Hitap kelimelerinin kullanımı doğrultusunda hitap tercihlerine bakıldığında dikey kullanım ve yatay kullanım olmak üzere ikili bir ayrıma gidildiği görülmektedir. Kullanımın dikey olması durumunda bir statü hiyerarşisinde bahsedilebilir[50]. Toplumsal statü ve hiyerarşinin olduğu yapılarda, hitap kullanımının dikey boyutundan söz edilebilir. Resmi hitap türleri bu grupta kendisini gösterir. Yatay kullanımda ise daha çok eşit statü ve samimi ilişkilerin (dayanışma ve yakınlık ilişkilerinin) varlığı gündeme gelmektedir. Aile veya yakın arkadaşlar arasındaki hitap, yatay kullanıma örnek oluşturur.

İngilizce *"Address"*, Almanca *"Anrede"* şeklinde ifade edilen hitap kavramı ve biçimleri, her konuşmada yer almayabilir. Kural olarak belirli statüdeki kişiler arasında kullanılması zorunlu olan hitap kelimeleri, sosyal ilişkilerin gelişimi ve düzgün bir şekilde ilerlemesi ile bireyler arasındaki ilişkilerin seviyesinin belirlenmesi açısından da son derece önemlidir. Bununla birlikte kişiler arasındaki statü eşitsizliğinin derecesi değiştikçe ve yakınlık arttıkça, unvandan veya herhangi bir hitap biçiminden kaçınıldığı görülmektedir[51]. Bu durum hitap kelimelerinin sıklıkla resmî kullanıma özgü olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bazı hitap şekilleri ise genel kullanıma tabi olup sıklıkla karşılaşılan türden değildirler. Bu tarz

---

[46] İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük* (2. Baskı Kubbealtı 2011) 511.
Türk Dil Kurumu Sözlüğünde, *"Sözü birine veya birilerine yöneltme, seslenme*" şeklinde bir tanıma yer verilmektedir. TDK, https://sozluk.gov.tr/

[47] Fatma Öztürk Dağabakan, 'Türkçe ve Almanca Dijital Ortamlarda Kadınların Kullandıkları Hitap İfadeleri' 2021 (2) Diyalog Interkulturelle Zeitschrift Für Germanistik 596.

[48] Dağabakan (n.47) 597.

[49] Eleanor Dickey, 'Forms of Address and Terms of Reference' 1997 33(2) Journal of Linguistics 286.

[50] Dağabakan (n.47) 597.

[51] Bkz., Marina L. McIntire, 'Terms of Address in An Academic Setting' 1972 14(7) Anthropological Linguistics 286.

hitaplarla özellikle bir mesleğin görülmesi sırasında karşı karşıya kalınmaktadır. *"Benzin istasyonu görevlisi"* şeklindeki hitap buna örnek oluşturabilir[52].

B. Hitap Çeşitleri

Hitabın farklı türlere ayrılması mümkündür. Hitap türlerine ilişkin değerlendirmeler yapılırken hitap kelimelerinin kullanımındaki dikey ve yatay boyutun göz önünde tutulması gerekir. Bu açıdan iş hayatında kullanılan hitap çeşitleri ile resmi yazışmalarda kullanılan hitap çeşitleri önem az etmektedir. İş hayatında kullanılan en yaygın hitap şekli, *"Sayın"*dır. Bununla birlikte *Beyefendi*, *Hanımefendi*, *Bey*, *Hanım* vb.'leri de hitap çeşitlerinden başlıcalarıdır. Bu tür hitapların, resmi yazışmalarda da sıklıkla kullanıldığı söylenebilecektir.

İş hayatında yabancılarla yapılacak olan görüşme veya yazışmalarda hitap biçimleri, ilgili yabancı dillere göre de farklılık göstermektedir. Örneğin İngilizce'de *Bey* yerine *Mr.*, *Hanım* yerine de *Ms.*, *Miss* veya *Mrs.* kullanılabilmektedir. Almanca'da *Bey* yerine *Herr*; *Hanım* yerine *Frau* kelimeleri söz konusudur.

Bir kimsenin mesleği gereği elde ettiği unvanların da hitap kapsamında değerlendirilmesi mümkündür. Avukat (Av.), doktor (Dr.), Akademisyen (Prof., Doç, Dr. Öğr Üyesi, Arş. Gör.) vb. gibi meslek guruplarında kullanılan titrler de hitap çeşitleri olarak kabul edilebilir.

Hitap çeşitleri açısından kişilere takılan lakaplar da bu kapsamda değerlendirilebilir. Lakap, üçüncü kişiler tarafından başkalarının adının yanına ya da adının yerine kullanılan ve ilgili kişinin birtakım özelliklerini de yansıtan kelimelerdir[53]. Lakap olarak kullanılan kelimelerin, bir hitap çeşidi olarak kabul edilmesi kanaatimizce mümkündür. Özellikle kişiye, toplumda adından çok lakabıyla hitap ediliyor ve kişi çevresinde bu şekilde anılıyorsa lakabın, bir hitap çeşidi olarak değerlendirilmesi söz konusu olur. Aynı durum takma ad (müstear ad) için de geçerli olabilir.

C. Hitabın Kişilik Hakları İçerisindeki Yeri

Türk Hukukunda hitap ya da hitap şekillerinin kişilik hakkı çerçevesinde değerlendirilip değerlendirilemeyeceğine ilişkin bir belirleme yapılmamıştır. İngiliz Hukukunda bazı yazarlarca bir kişilik hakkı olarak kabul edilebilen hitabın[54], Türk Hukuku bakımından da bir kişilik hakkı olup olmadığının tespiti gerekir.

---

52 Dickey (n.49) 255.

53 Hayrünnisa Özdemir, 'Türk ve İsviçre Medenî Hukukunda Ad Üzerindeki Hak ve Korunması' 2008 57(3) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 567.

54 Stig Strömholm, *Right of Privacy and Rights of the Personality* (1. Edi. P.A. Norstedt & Söners Förlag 1967) 105.

İngiliz Hukukunda genel bir kişilik hakkı kavramı olmadığı gibi kişilik haklarının ihlali için genel bir sorumluluk da kabul edilmemektedir[55]. İngiliz Hukukunda hangi tür davranışların haksız fiil olarak kabul edileceği önceden belirlenmiştir ve şeref ve haysiyet de bu kapsama dahildir. Şeref ve haysiyeti ihlal edici haksız fiiller ve buna ilişkin yaptırımlar, kişinin şeref ve haysiyetine ilişkin menfaatleri korumak amacıyla getirilmiştir[56].

Bu kapsamda hitabın, bir kişilik hakkı olan şeref ve haysiyet içinde değerlendirilmesi ve bağlantılarının kurulması mümkün olmakla birlikte kanaatimizce bazı noktalarda ikisi arasındaki ayrımın ortaya koyulması gerekir. Kişilik haklarını ihlal edebilen hitap tarzlarının, her hâl ve şartta şeref ve haysiyeti ihlal ettiği söylenemez. Bu açıdan hitap sebebiyle kişilik haklarının ihlali ile şeref ve haysiyetin ihlaline ilişkin değerlendirmeleri ayrı ayrı ele almak uygun olmaktadır.

1. Bir Kişilik Hakkı Olarak Şeref ve Haysiyet

Şeref, *"başkasının, birine gösterdiği saygının dayandığı kişisel değer, onur"* şeklinde tanımlanırken; haysiyet ise *"değer, saygınlık, itibar"* şeklinde ifade edilmektedir[57]. Her iki kavrama yönelik tanım ve açıklamalara bakıldığında, bu iki kavramın birbirini tamamladığı görülmektedir.

Şeref ve haysiyet, kişilik hakkının kapsamı içerisinde değerlendirilmektedir[58]. Şeref ve haysiyetin kişilik hakkı içinde kabul edilmesi, gerçek veya tüzel kişilerin, sırf kişi olmasından kaynaklanmaktadır. Bu açıdan şeref ve haysiyet, sadece gerçek kişiler için değil tüzel kişiler bakımından da korunması gerekli olan kişisel değerler arasında kabul edilmektedir[59].

Şeref ve haysiyet, kişiyi toplum içerisinde manevi değer yargıları bakımından somutlaştıran değerlerden bir tanesidir[60]. Bu sebeple kişinin şeref ve haysiyeti, manevi bütünlüğü üzerindeki kişilik hakları içerisinde kabul edilmektedir[61].

---

55 Cees van Dam, *European Tort Law* (1. Ed. Oxford University Press 2007) 152; Özsunay (n.39) 181.

56 Özden Merhacı (n.42) 182.

57 TDK, https://sozluk.gov.tr/

58 Heinrich Weitnauer, *Handkommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch-1. Band*, iç Walter Erman (edr.) (Kommentierung zu Anhang zu § 12 BGB) (3. Aufl. Achendorffsche Verlagsbuchhandlung 1962) 28; Ferit H. Saymen, *Manevî Zarar ve Tazmini Sureti* (1. Baskı Cumhuriyet Matbaası 1940) 114; Abdulkadir Arpacı, *Kişiler Hukuku (Gerçek Kişiler)* (2. Baskı Beta Basım 2000) 133; Yaşar Karayalçın, 'Türk Hukukunda Şeref ve Haysiyetin Korunması' 1962 19(1) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 265; Schwerdtner (n.25) 45; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir (n.1) 200.

59 Doruk Gönen, *Tüzel Kişilerde Kişilik Hakkı ve Korunması* (1. Baskı On İki Levha Yayıncılık 2011) 127-128; Tuğçe Oral, *Tüzel Kişilerin Manevi Zararının Tazmini* (1. Baskı On İki Levha Yayıncılık 2018) 74 vd.; Helvacı (n.1) 67.

60 Max Gutzwiller, *Schweizerisches Privatrecht: Einleitung und Personenrecht-Zweiter Band* (1. Aufl. Helbing & Lichtenhahn 1967) 365; Ernst Helle, *Der Schutz der Persönlichkeit der Ehre und des wirtschaftlichen Rufes im Privatrecht* (2. Aufl. J.C.B. Mohr (Paul Siebeck) 1969) 7; Zevkliler/Acabey/Gökyayla (n.4) 456; Hubmann (n.1) 288; Grossen (n.1) 294; Özsunay (n.39) 125; Arpacı (n.58) 133.

61 Fuchs/Pauker/Baumgärtner (n.22) 47; Akipek/Akıntürk/Ateş (n.14) 348.

Şeref ve haysiyet, kişinin toplum içerisindeki saygınlığı ile doğrudan bağlantılı olup, toplum tarafından kabul edilen ahlaki nitelik ve değerlere sahip kişiler için gündeme gelmektedir[62]. Şeref ve haysiyet, kişinin sırf *"kişi"* sıfatına sahip olmasıyla doğuştan geldiği kabul edilen bir haktır[63].

Şeref ve haysiyet, doktrindeki bir görüşe[64] göre başlıca iki görünüme sahiptir. Bunlar içsel şeref ve haysiyet ile dışsal şeref ve haysiyettir. İçsel şeref ve haysiyette kişinin kendisine olan saygısından bahsedilirken; dışsal şeref ve haysiyette ise kişinin sosyal hayatında saygı görmesi gerekliliği ifade edilmektedir. Konuya ilişkin doktrindeki bir başka görüş[65] ise bu tür bir ayrımın gerekli olmadığını belirtmektedir.

Kişinin şeref ve haysiyetine yönelik saldırılar, kişilik haklarının ihlali sonucunu doğurur. Şeref ve haysiyetine yapılan saldırılar kişinin toplumsal ilişkilerini hedef alan saldırılar olarak nitelendirilebilir[66]. Bunun yanı sıra kişinin belli bir meslek veya sanatla ya da ticaretle uğraşmasından dolayı mesleki veya ticari şeref ve haysiyetinin de ihlali söz konusu olabilir[67].

2. Hitabın, Şeref ve Haysiyet ile İlişkisi

Şeref ve haysiyete herkes eşit biçimde sahip olmaktadır. Bu açıdan kişinin itibarı ile ona karşı kullanılacak olan hitap kelimeleri arasında bir bağlantı kurmak mümkündür. Bütün bunlardan hareketle hitabın, kişinin şeref ve haysiyetiyle birlikte ele alınan sosyal kişilik hakları içerisinde değerlendirilmesi kimi durumlarda mümkündür. Ancak kanaatimizce hitabı, kişiliğin kendisine ait ayrı bir değer olarak kabul etmek gerekir. Hitabın, çoğu zaman şeref ve haysiyeti ihlal edecek şekilde kullanılması mümkün olsa da sırf bu sebeple şeref ve haysiyetin ihlaline yol açabilen bir vasıta olarak değerlendirilmesi mümkün değildir. Bu noktada hitabın bizzat kişiliğin kendisine ait bir değer mi yoksa üçüncü kişilerin şeref ve haysiyetini ihlale yol açabilen bir vasıta mı olduğu sorusu akla gelmektedir.

Şeref ve haysiyet, nisbi bir kavramdır[68]. Toplumun ahlaki ve manevi değer yargısı değiştikçe, somut olayın durumuna göre şeref ve haysiyetin ihlal edilip edilmediği de

---

62 Heinrich Lehmann/Heinz Hübner, *Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Gesetzbuches* (1. Aufl. Walter de Gruyter & CO. 1966) 417; Fuchs/Pauker/Baumgärtner (n.22) 47; Hubmann (n.1) 288; Grossen (n.1) 365; Ataay (n.1) 137.
Burada ceza hukuku anlamında hakaret suçuyla da bir bağlantı kurmak mümkündür. Hakaret suçuyla ihlal edilen kişinin toplumda sahip olduğu itibarıdır. Konuya ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz., Tuğçe Oral/Eylem Baş, 'Hakaretin Suç Olmaktan Çıkarılması ve İkame Yaptırım Önerisi: Özel Hukuk Cezası' 2023 14(53) Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 480 vd.

63 Ahmet M. Kılıçoğlu, *Medeni Hukuk* (1. Baskı Turhan Kitabevi 2016) 304; Dural/Öğüz (n.1) 130; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir (n.1) 200.

64 Helle, (n.60) 6; Özsunay, (n.39), s. 126-127. Ayrıca bkz., Dural/Öğüz (n.1) 130; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir (n.1) 200; Helvacı, (n.1) 67, dn. 249.

65 Zevkliler/Acabey/Gökyayla (n.4) 458.

66 Serozan (n.9) 464; Lehmann/Hübner (n.62) 417; Fuchs/Pauker/Baumgärtner (n.22) 47.

67 Özsunay (n.39) 127-128.

68 Cüneyt Bellican, 'Şeref ve Haysiyetin Korunması, Özel Hayatın Gizliliği ve Sanat Özgürlüğü: Özel Hukuk Açısından Bir Değerlendirme', Rona Serozan'a Armağan-Cilt I (1. Baskı On İki Levha Yayıncılık 2010) 537.

değişiklik gösterecektir[69]. Bu açıdan hitabın, her zaman için şeref ve haysiyeti ihlal edici olduğu söylenemez. Böyle bir durumda şeref ve haysiyeti ihlal etmeyen fakat kişilik haklarını zedeleyen bir durumla karşı karşıya kalınmaktadır. Bu ve benzeri durumlarda kullanılan hitap kelimelerinden hareket edilmeli ve kişilik haklarının ihlal edilip edilmediği araştırılmalıdır. Aslında bu mesele hukuki alt yapının yanında toplum halinde yaşıyor olmanın da bir gereğini ortaya koymaktadır. Hitabın ayrı bir kişilik hakkı olarak kabul görmesi toplumsal açıdan da ilişkiler noktasında önemli bir rol oynayacaktır.

3. Hitabın, Bir Kişilik Hakkı Olarak Kabulü ve Sonuçları

a. Hitabın Bir Kişilik Hakkı Olarak Kabulü

Bir toplumda genellikle saygı göstergesi olarak kullanılan hitap kelimelerinin kullanılmaması ya da argo veya alay konusu teşkil edebilecek hitapların kullanılması kişilik haklarına aykırılık oluşturabilir. Ancak bu tespit yapılırken her durumun kendi içerisinde ve dinamikleriyle değerlendirilmesi şarttır. Bir başka ifadeyle kişinin konumu, toplumsal statüsü, olayların akışı vb. kriterler dikkate alınmalıdır.

Hitap kelimelerinin kullanılmaması, başlı başına kişilik haklarına aykırılık oluşturabilir. Üst düzey bir yöneticiye karşı, önemli kişilerin de bulunduğu bir ortamda hitap kelimelerinin kullanılmaması kişilik haklarını zedeleyebilecektir. Örneğin bir üniversitede bütün dekanların katılımıyla yapılan toplantıda rektöre karşı, *sayın, bey ya da hanım* ifadelerinin kullanılmaması, onun kişilik haklarını ihlal edebilecektir. Bu durum kişinin itibarını zedeleyebileceği gibi kimi durumlarda karşı tarafı itibarsızlaştırma çabasını da ortaya koyacaktır. Bu tür durumların önüne geçilebilmesi için hitap kelimeleri ve bunların kullanılması son derece önemli bir hâl almaktadır.

Kullanılan bir takım hitap kelimelerinin argo ya da alaycı olması durumunda da kişilerin toplum nezdindeki itibarları zedelenebileceğinden burada da kişilik haklarına aykırılık söz konusu olabilecektir. Bir başka ifadeyle bu şekliyle kullanılan hitap kelimelerinin hakaret olarak değerlendirilmesi de mümkündür. Hakaret, bir kişiyi toplum içerisinde küçük düşürmek ya da onun itibarı sarsmak amacıyla yapılan davranışlar olarak tanımlanmaktadır[70]. Söz konusu hakaret veya aşağılama içeren hitap kelimelerinin, genel bir çevreye yönelmesinden ziyade belli ya da belirli kişi/kişilere hedef alması kişilik haklarının ihlaline sebep olabilecektir[71].

[69] Arpacı (n.58) 134; Dural/Öğüz (n.1) 131; Bellican (n.68) 537.

[70] Ataay (n.1) 138.

[71] Ayrıca bkz., Atlan (n.4) 26.

Hitabın, ayrı bir kişilik hakkı olarak değerlendirilmesi mümkündür. İlk bakışta şeref ve haysiyetin ihlali kapsamına girdiği düşünülse de bunun her hâl ve şartta geçerli olduğu söylenemez. Bir başka ifadeyle hitabın, şeref ve haysiyeti ihlal etmeyecek derecede ortaya çıkarak; kendine has bir kişilik hakkı ihlali oluşturabilir. Ayrıca kişilik haklarına ilişkin olarak Türk Hukukunda bir sınırlama olmadığından dolayı hitabı doğrudan kişilik hakları içerisinde değerlendirmek ve kişilik haklarının korumasından faydalandırmak mümkün olacaktır.

Konuya ilişkin bazı yargı kararlarında doğrudan doğruya hitabın, bir kişilik hakkı olarak değerlendirilmediği ancak hitaba ilişkin tespitler yapıldığı ve kişilik hakkının zedelenip zedelenmediği konusundan birtakım sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Yargı kararlarına bakıldığında her somut olaya göre farklı değerlendirmeler yapıldığı görülmektedir. Örneğin Yargıtay 4. Hukuk Dairesi önüne gelen bir uyuşmazlıkta[72], … Komutanlığı … Jandarma'da … görev yapan davacı, 23/04/2012 tarihinde gece akaryakıt ikmali için kışlaya çağrıldığını, ancak davacının ailesi ile birlikte kışlaya uzak bir mesafede olduğu gerekçesiyle gelemediğini, bunun üzerine 24/04/2012 tarihinde davalı ... komutanının yapılan içtima esnasında 400 askerin önünde kendisine *"akaryakıtçı"* diye hitap ederek rencide ettiğini ve olayın devamında davalının emre itaatsizlik suçu iddiasıyla ... sevk ettiğini, yapılan soruşturmada takipsizlik kararı verildiğini belirterek manevi tazminat isteminde bulunmuştur. Yargıtay 4. Hukuk Dairesi somut olaya ilişkin vermiş olduğu kararında *"Somut olayda; tarafların konumu, olayların gelişim şekli, davalı tarafından sarf edilen "akaryakıtçı" ifadesi, dosya kapsamında iddia olunan diğer hususlar ve dosyadaki tüm deliller birlikte değerlendirildiğinde davacının kişilik haklarına saldırı teşkil etmediği anlaşılmaktadır. Şu durumda, mahkemece açıklanan olgular gözetilerek, istemin tümden reddedilmesi gerekirken, yerinde olmayan gerekçeyle, davanın kısmen kabulüne karar verilmiş olması usul ve yasaya uygun düşmediğinden kararın bozulması gerekmiştir."* ifadelerini kullanarak, akaryakıtçı hitabının, kişilik haklarını ihlal edecek boyutta olmadığını belirtmiştir. Bu ifadelerden hareketle hitap tarzı ve hitap kelimesinin, kişilik hakları kapsamında ele alındığı ve değerlendirildiği söylenebilecektir. Somut olaydaki hitap, doğrudan doğruya şeref ve haysiyeti ihlal edici olmasa da ilgilisini rahatsız etmekte ve kendisine bu şekilde hitap edilmesini istemediği gibi bunun devamının da olmaması arzulanmaktadır. Bu sebepten dolayı özellikle söz konusu hitap tarzlarının devamlılık sağlamaması açısından bir yaptırımın öngörülmesi -hitabın bir kişilik hakkı olarak kabulü- gerekir. Aksi halde bu ve benzeri hitap tarzlarının devam etmesi toplum içinde huzursuzluğa sebep olabilecektir.

Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 2. Hukuk Dairesi vermiş olduğu bir kararında[73] *"...Davalı erkeğin boşanmaya neden olan olaylarda, davacıya ismi dışında*

[72] Yargıtay 4 HD, 2753/1270, 11.3.2020, www.lexpera.com.

[73] Ankara BAM, 2. HD, 2596/3876, 12.12.2019, www.lexpera.com.

lakaplarla hitap etmesi … davacının kişilik haklarına saldırı niteliğindedir." demek suretiyle kişiye karşı lakaplar kullanmak suretiyle hitap edilmesinin, açıkça kişilik haklarını ihlal ettiğini belirtmiştir. Görüldüğü üzere söz konusu hitap tarzı, kişinin doğrudan doğruya şeref ve haysiyetini ihlal edici bir rol oynamasa da yine de kişilik haklarının ihlali kapsamında değerlendirilmiştir. Bu açıdan hitabın, bir kişilik hakkı olarak gündeme gelmesi söz konusu olmaktadır.

b. Hitabın Bir Kişilik Hakkı Olarak Kabul Edilmesinin Sonuçları

Hitabın bir kişilik hakkı olarak kabul edilmesi durumunda ortaya çıkan ihlallerin önüne geçilmesi, giderilmesi ya da zararın varlığı halinde tazmini gündeme gelmektedir. Başka bir ifadeyle gerekli yerlerde hitap kelimelerinin kullanılmaması veya kişinin saygınlığını olumsuz yönde etkileyecek şekilde bir hitap tarzının tercih edilmesi durumunda kişilik haklarının ihlali söz konusu olmakta ve ortaya çıkan zararların telafi edilmesi gerekmektedir.

İngiliz Hukukunda şeref ve haysiyete yapılan saldırılara karşı *"libel"* ve *"slander"* davaları söz konusudur[74]. Amerikan Hukukunda şeref ve haysiyetin ihlaline ilişkin haksız fiiller *"Defamation"* ana başlığı altında düzenlenmekte ve libel veya slander davalarıyla şeref ve haysiyet korunmaktadır. Bir başka ifadeyle defamation, libel ve slander davalarından oluşmaktadır[75]. Roma Hukuku ve bazı modern hukuk sistemleri tarafından bilinmeyen ayrım, tarihsel bir kökene de sahiptir[76].

Hitap açısından slander davasının gündeme gelmesi söz konusu olabilir. Hitap kelimelerinin kullanılmaması ya da kullanılan hitap kelimeleri sebebiyle kişilik haklarının ihlal edilmesi durumunda, -söz konusu ihlal bir davranış ile meydana geldiğinden dolayı- kanaatimizce slander davası ortaya çıkar.

Türk Hukuku bakımından TMK'nin 24 ve 25. maddeleri ile TBK'nin 58. maddesinden faydalanmak mümkündür. Bu kapsamda kişilik haklarını ihlal edici hitap tarzlarının söylem olarak devam etmesi durumunda saldırıyı durdurma davası açılabileceği gibi hitap şeklinin hukuka aykırılığı, açılacak bir tespit davasıyla da ortaya koyulabilir.

Ayrıca tazminat davası açmak suretiyle zararların karşılanması gündeme gelebilir. Benzer şekilde örneğin İngiliz Hukuku açısından aşağılayıcı tazminat (contemptuous damages) olarak adlandırılan ve özellikle şeref ve haysiyetin ihlali durumunda çok küçük bir miktar paranın ödenmesi şeklinde kendini gösteren tazminat türü de bu

[74] *Libel* varlığını bir süredir devam ettiren bir araçla şeref ve haysiyete saldırıda bulunulmasıyken; *Slander* ansızın başlayıp bir anda sona eren bir araçla ihlalin gerçekleştirilmesidir. Özsunay (n.39) 181.

[75] Simon Deakin/Angus Johnston/Basil Markensinis, *Markesinis and Deakin's Tort Law* (7. Edi. Clarendon Press 2013) 636.

[76] ibid 636.

kapsamda dikkate alınabilir[77]. Hitabın kişilik haklarını ihlal etmesi, aşağılayıcı tazminatı doğurabilir.

Sonuç

Kişilik hakkı, kişinin kişisel değerleri üzerinde sahip olduğu mutlak bir haktır. Kişilik haklarına ilişkin olarak her hukuk sisteminde az veya çok bir koruma sağlandığı görülmektedir. Bu koruma genel hükümler çerçevesinde kendini gösterebileceği gibi bazı kişilik hakları bakımından özel hükümlerle de koruma sağlanmaya çalışılmaktadır.

Kişilik haklarına ilişkin olarak bir sınır çizilmesi mümkün değildir. Bir başka ifadeyle kişilik hakları kapsamı içerisinde hangi değerlerin dahil edilebileceği noktasında bir tespit ve sınırlandırma yapılması söz konusu olmaz.

Hitap ve hitap şeklinin bir kişilik hakkı olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği meselesine bakmakta fayda vardır. Hitap farklı türlere sahip olmakla birlikte karşılıklı konuşma sırasında tarafların birbirlerine karşı kullanmış oldukları ve genellikle saygı amacını içeren ifadelerdir. Bu tür ifadelerin özellikle resmi sıfata sahip kişilere karşı ve de kişilerce kullanılması önem arz etmektedir.

Hitap kanaatimizce bir kişilik hakkı olarak kabul edilmelidir ve hitabın, kişilik hakkı bünyesinde değerlendirmesi yapılırken kişinin toplumdaki itibar ve saygınlığı ile arasında bir ilişki kurulması gündeme gelmelidir. Bu açıdan hitabın, kişinin şeref ve haysiyetle birlikte ele alınması mümkün sosyal kişilik hakları içerisinde yer aldığı söylenebilecektir. Ancak hemen belirtilmelidir ki hitabın, şeref ve haysiyet ile bağlantısı kurulabilmekle birlikte birbirlerinden ayrıldıkları noktalar da bulunmaktadır.

Hitap ve hitap şekillerinin gerekli olan yer ya da zamanlarda kullanılmaması veya argo hitaplara başvurulması, kişilik haklarının ihlali sonucunu doğurur. Özellikle makam-mevki sahibi olan bir kişiye karşı kullanılması gereken hitap kelimelerinin kullanılmaması, ilgili kişinin itibarını zedeleyebilir. Burada özellikle doğrudan şeref ve haysiyeti ihlal edici bir davranış bulunmamakla birlikte toplumsal açıdan kişilik haklarını ihlal eden bir durumla karşı karşıya kalınmaktadır. Başka bir ifadeyle olumsuz hitap tarzları, kişinin manevi yönden olumsuz bir takım duygu ve düşünceler içerisine girmesine sebep olabilecektir.

Yargı uygulamasına bakıldığında çoğu zaman açık bir şekilde hitabın bir kişilik hakkı olarak belirtildiği görülmese de çıkan sonuç, hitap kelimelerinin kullanımının hukuk düzeni tarafından korunduğu ve hitap kelimelerinin aykırı kullanımının bir hak ihlali olarak değerlendirilmesi gerektiği yönündedir.

[77] Deakin/Johnston/Markensinis (n.75) 795; Özden Merhacı (n.41) 67; Karayalçın (n.58) 268.

Hitabın bir kişilik hakkı olarak kabulü halinde kişilik hakkı ve korunmasına ilişkin TMK ve TBK'deki ilgili hükümlerden faydalanmak gerekir. Buna göre saldırıyı durdurma veya hukuka aykırılığın tespiti davası açılabileceği gibi tazminat şeklinde zararların giderilmesi de dava yoluyla talep edilebilir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.
Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Bibliyografya/Bibliography

Akipek Ş/ Küçükgüngör E, *'İngiliz Hukukunda İşçilerin Haksız Fiilleri Dolayısıyla İşverenin Kusursuz Sorumluluğu'* 2000 Seyfullah Edis'e Armağan 741-751.

Akipek J/Akıntürk T/Ateş D, *Türk Medenî Hukuku Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku-Birinci Cilt* (16. Baskı Beta Basım 2020).

Arpacı A, *Kişiler Hukuku (Gerçek Kişiler)* (2. Baskı Beta Basım 2000).

Ataay A, *Şahıslar Hukuku, Birinci Yarım: Giriş-Hakiki Şahıslar* (3. Baskı Fakülteler Matbaası 1978).

Atlan H, *Manevi Zararı Tazmin Yolları* (1. Baskı On İki Levha Yayıncılık 2015).

Aydos OS, *'Basın Yolu ile Kişilik Hakları İhlâllerinde Manevî Tazminat'* 2012 16(2) Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1-36.

Ayverdi İ, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük* (2. Baskı Kubbealtı 2011).

Baygın B/ Nar A, *Medeni Hukuk Dersleri-I*, (1. Baskı Yetkin Yayınları 2021).

Bellican C, *'Şeref ve Haysiyetin Korunması, Özel Hayatın Gizliliği ve Sanat Özgürlüğü: Özel Hukuk Açısından Bir Değerlendirme'*, Rona Serozan'a Armağan-Cilt I (1. Baskı On İki Levha Yayıncılık 2010) 535-592.

Brox H/Walker WD, *Allgemeines Schuldrecht* (41. Aufl. C.H. Beck 2017).

Çağlayan Aksoy P, *Hukuka ve Ahlâka Aykırılık Unsurları Çerçevesinde Salt Malvarlığı Zararlarının Tazmini* (1. Bası, On İki Levha 2016).

Dağabakan FÖ, *'Türkçe ve Almanca Dijital Ortamlarda Kadınların Kullandıkları Hitap İfadeleri'* 2021 (2) Diyalog Interkulturelle Zeitschrift Für Germanistik 591-610.

Deakin S/Johnston A/Markensinis B, *Markesinis and Deakin's Tort Law* (7. Edi. Clarendon Press 2013).

Dickey, E, *'Forms of Address and Terms of Reference'* 1997 33(2) Journal of Linguistics 255-274.

Drees B, *Handkommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch-Band 1*, Hrsg. Walter Erman, (Kommentierung zu §§ 823 bis 853) (3. Aufl. Aschendorffsche Verlagsbuchhandlung 1962).

Dural M/Öğüz T, *Türk Özel Hukuku Cilt II-Kişiler Hukuku* (23. Baskı Filiz Kitabevi 2022).

Erlüle F, *Türk Borçlar Kanunu'na Göre Bedensel Bütünlüğün İhlalinde Manevi Tazminat*, (2. Baskı Seçkin Yayıncılık 2015).

Esendal N, *Basın Yolu ile Kişilik Haklarının İhlali* (1. Baskı Seçkin Yayıncılık 2018).

Förster C, *Allgemeiner Teil des BGB* (3. Aufl. C.F. Müller 2015).

Fuchs M/Pauker W/Baumgärtner A, *Delikts- Und Schadensersatzrecht* (9. Aufl. Springer Verlag 2016).

Gönen D, *Tüzel Kişilerde Kişilik Hakkı ve Korunması* (1. Baskı On İki Levha Yayıncılık 2011).

Grossen J.M, *Schweizerisches Privatrecht II-Einleitung und Personenrecht*, Hrsg. Max Gutzwiller (1. Aufl. Verlag Helbing & Lichtenhaln 1967).

Güneş Peschke S, *Roma Hukukundan Günümüze Kişilik Haklarının Korunması (Iniuria)* (1. Baskı Yetkin Yayınları 2014).

Hausheer H/Aebi-Müller RE, *Das Personenrecht des Schweizerischen Zivilgesetzbuches* (4. Aufl. Stämpfli Verlag 2016).

Helvacı S, *Türk ve İsviçre Hukuklarında Kişilik Hakkını Koruyucu Davalar* (1. Baskı Beta Basım 2001).

Helvacı S, *Gerçek Kişiler* (8. Baskı Legal Yayıncılık 2017).

Helle E, *Der Schutz der Persönlichkeit der Ehre und des wirtschaftlichen Rufes im Privatrecht* (2. Aufl. J.C.B. Mohr (Paul Siebeck) 1969).

Hubmann H, *Das Persönlichkeitsrecht* (2. Aufl. Böhlau Verlag 1967).

Hürlimann-Kaup B/Schmid J, *Einleitungsartikel des ZGB und Personenrecht* (3. Aufl. Schulthess Juristische Medien AG 2016).

Işık E, *'Bir Kişilik Değeri Olarak Kişinin Resmi'* 2020 78(4) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 1723-1746.

İmre Z, *Medenî Hukuka Giriş*, (3. Baskı Fakülteler Matbaası 1980).

Kara Kılıçarslan S, *Kişilik Hakkına Saldırıda Üstün Nitelikte Özel ve Kamusal Yarar*, (1. Baskı On İki Levha Yayıncılık 2015).

Karabağ Bulut N, *Medeni Kanunun 23. Maddesi Kapsamında Kişilik Hakkının Sözleşme Özgürlüğüne Etkisi* (1. Baskı On İki Levha Yayıncılık 2014).

Karayalçın Y, *'Türk Hukukunda Şeref ve Haysiyetin Korunması'* 1962 19(1) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 251-275.

Kılıçoğlu AM, *Medeni Hukuk* (1. Baskı Turhan Kitabevi 2016).

Kurtulan G, '*Haksız Fiilde Hukuka Aykırılık Unsuru'* 2017 23(1) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi-Hukuk Araştırmaları Dergisi 465-504.

Lehmann H/ Hübner H, *Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Gesetzbuches* (1. Aufl. Walter de Gruyter & CO. 1966)

McIntire ML, *'Terms of Address in An Academic Setting'*, 1972 14(7) Anthropological Linguistics 286-291.

Neethling J, *'Personality Rights: A Comparative Overview'* 2005 38(2) The Comparative and International Law Journal of Southern Africa 210-245.

Oğuz A, *Karşılaştırmalı Hukuk* (1. Baskı Yetkin Yayınları 2003)

Oğuzman MK/Seliçi Ö/Oktay-Özdemir S, *Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler)* (21. Bası Filiz Kitabevi 2022).

Oral T, *Tüzel Kişilerin Manevi Zararının Tazmini* (1. Baskı On İki Levha Yayıncılık 2018).

Oral T/Baş E, *'Hakaretin Suç Olmaktan Çıkarılması ve İkame Yaptırım Önerisi: Özel Hukuk Cezası'* 2023 14(53) Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 475-548.

Özcan Büyüktanır BG, *'Bedensel Bütünlüğün İhlali Nedeniyle Ortaya Çıkan Maddi ve Manevi Zararların İngiliz Hukukuna Göre Tazmini'* 2017 66(1) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 49-72.

Özdemir H, *'Türk ve İsviçre Medenî Hukukunda Ad Üzerindeki Hak ve Korunması'* 2008 57(3) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 561-598.

Özden Merhacı S, *'Common Law Haksız Fiiller Hukukuna Genel Bir Bakış ve İhmale Dayanan Haksız Fiiller'* 2012 70(4) Ankara Barosu Dergisi 177-206.

Özden Merhacı S, *Karşılaştırmalı Hukukta Cezalandırıcı Tazminat (Punitive Damages)* (1. Baskı Yetkin Yayınları 2013).

Özsunay E, *Gerçek Kişilerin Hukuki Durumu* (3. Baskı İstanbul Üniversitesi Yayınları 1977).

Peifer KN, *Schuldrecht* (6. Aufl. Nomos Verlagsgesellschaft 2020).

Prosser WL, *Handbook of The Law of Torts*, (4. Edi. West Publishing CO. 1971).

Rixen S, *Sachs Grundgesetz*, (Kommentierung zu Art. 2), (9. Aufl. C.H. Beck 2021).

Saymen FH, *Manevî Zarar ve Tazmini Sureti* (1. Baskı Cumhuriyet Matbaası 1940).

Schmidt-Bleibtreu B/Klein F, *Kommentar zum Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*, (3. Aufl. Hermann Luchterhand Verlag 1973).

Schwerdtner P, *'Persönlichkeitsschutz im Zivilrecht'*, Schutz der Persönlichkeit (1. Aufl. Verlag Versicherungswirtschaft e. V. 1997) 27-51.

Serozan R, *'Kişilik Hakkının Korunmasıyla İlgili Bazı Düşünceler'* 2011 11(14) İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi 93-112.

Serozan R, *Medeni Hukuk-Genel Bölüm/Kişiler Hukuku* (6. Bası Vedat Kitapçılık 2015).

Sprau H, *Palandt Bürgerliches Gesetzbuch* (Kommentierung zu BGB §§ 631-853) (76. Aufl. C.H. Beck 2017).

Strömholm Stig, *Right of Privacy and Rights of the Personality* (1. Edi. P.A. Norstedt & Söners Förlag 1967)

Tekinay SS, *Medenî Hukuka Giriş Dersleri* (5. Baskı Filiz Kitabevi 1987).

van Dam C, *European Tort Law* (1. Ed. Oxford University Press 2007).

Velidedeoğlu HV, *Türk Medenî Hukuku-Cilt I*, (4. Baskı İstanbul Üniversitesi Yayınları 1951).

Velidedeoğlu HV, *Türk Medenî Hukuku-Cilt I-Cüz 2: Şahsın Hukuku* (6. Baskı Nurgök Matbaası 1963).

Weiler F, *Schuldrecht Allgemeiner Teil*, (5. Aufl. Nomos Verlagsgesellschaft 2020).

Weitnauer H, *Handkommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch-1. Band*, iç Walter Erman (edr.) (Kommentierung zu Anhang zu § 12 BGB) (3. Aufl. Achendorffsche Verlagsbuchhandlung 1962).

Zevkliler A/Acabey MB/Gökyayla KE, *Zevkliler Medeni Hukuk*, (6. Baskı Seçkin Yayınevi 1999).